

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ BAĞLAMINDA SOSYAL BAKIM: BİR ÇÖZÜM ÖNERİSİ OLARAK MOR EKONOMİ MODELİ

Çağla SALDUZ DORUK*

Sinem ARSLANKOÇ**

Gulcan URHAN***

Geliş Tarihi: 12.10.2023

Kabul Tarihi: 23.12.2023

Özet

Kadın ve erkeğin toplum içerisinde sahip olduğu roller ve sorumluluklar toplumsal cinsiyet (gender) kavramıyla açıklanmakta ve bu olgu toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Bu farklılık sebebiyle aynı zamanda kültürel bir kavram olan toplumsal cinsiyet kavramı, kadına ve erkeğe yüklediği rollerle birlikte bir eşitsizlik yaratmakta ve bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliği adı altında kavramsallaşmaktadır. Bahsedilen bu eşitsizlik birçok alanda kendini göstermekte; başta eğitim ve sağlık olmak üzere iş gücü piyasasına ve kadın emeğinin bir uzantısı olan bakım emeğine de yansımaktadır. Tüm dünyada iş gücü piyasasında cinsiyete dayalı ayrımcılığın çok yüksek olmasının arkasında yatan bir emek biçimi olarak ifade edilen bakım emeği, kişinin doğrudan bakımıyla ilişkili olup bu bakım genellikle kadın üzerinden sağlanmaktadır. Bunun sonucunda kadın hem iş gücü piyasasında var olmaya hem de bakımı ücretsiz bir şekilde sergilemeye çalışmaktadır. Var olan eşitsizlik ve adaletsizliklerle mücadele etmek ve çözüm yollarını bulmak sosyal hizmet meslek ve biliminin ana misyonlarından biridir. Bu noktada ise kadınların yaşamış olduğu eşitsizliği gidermek ve daha adil bir iş gücü piyasası yaratmak amacıyla Mor Ekonomi akla gelmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı; Mor Ekonomi modelini toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal hizmet perspektifinden ele alıp uygulanabilirliğini tartışmaktır. Bu amaç doğrultusunda derleme olarak tasarlanan çalışma sonucunda Mor Ekonominin, bakım ekonomisini daha eşitlikçi ve

* İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Doktora, caglasalduz37@gmail.com, Orcid ID: [0000-0002-9441-9253](https://orcid.org/0000-0002-9441-9253)

** İstanbul Medipol Üniversitesi, Araştırma Görevlisi, sinemarslankoc@gmail.com, Orcid ID: [0000-0002-8003-9356](https://orcid.org/0000-0002-8003-9356)

*** İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Doktor, gulcan.urhan@iuc.edu.tr, Orcid ID: [0000-0002-2259-137X](https://orcid.org/0000-0002-2259-137X)

sürdürülebilir ilkeler temeline dönüştürebilecek yeni bir ekonomi modeli olduğu görülmektedir. Böylece var olan yoksulluğun giderilmesine, toplumsal refaha, gelişime, bakım yükünün eşit ve adil dağılmasına, toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlanacaktır. Sonuç olarak ise Mor Ekonomi modelinin sosyal bakımın getirmiş olduğu sorunlara bir çözüm olup olamayacağı sosyal hizmet bağlamında ortaya konulacak ve ilgili öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mor Ekonomi, Bakım, Kadın Emegi, Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Hizmet

SOCIAL CARE IN THE CONTEXT OF GENDER INEQUALITY: THE PURPLE ECONOMY MODEL AS A SOLUTION PROPOSAL

Abstract

The roles and responsibilities of men and women in society are explained by the concept of gender, and this phenomenon varies from society to society. Due to this difference, the concept of gender, which is also a cultural concept, creates inequality with the roles it imposes on men and women, and this situation is conceptualized under the name of gender inequality. This inequality manifests itself in many areas; It is also reflected in the labor market, especially in education and health, and in care work, which is an extension of women's labor. Care labor, which is expressed as a form of labor behind the high level of gender-based discrimination in the labor market all over the world, is related to the direct care of the person and this care is generally provided by women. As a result, women try to both exist in the labor market and provide care free of charge. Struggling with existing inequalities and injustices and finding solutions are among the main missions of the social work profession and science. At this point, Purple Economy comes to mind in order to eliminate the inequality experienced by women and create a more fair labor market. In this context, the aim of the study is; The aim is to discuss the Purple Economy model from the perspective of gender equality and social service and discuss its applicability. As a result of the study designed as a compilation for this purpose, it is seen that the Purple Economy is a new economic model that can transform the care economy into a more egalitarian and sustainable basis. Thus, it will contribute to the elimination of existing poverty, social welfare, development, equal and fair distribution of the burden of care, and gender equality. As a result, whether the Purple

Economy model can be a solution to the problems brought by social care will be revealed in the context of social work and relevant suggestions will be presented.

Keywords: Purple Economy, Care, Women's Labor, Gender, Social Work

1. Giriş

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kavramları birbirleriyle ilişkili kavramlar olmakla birlikte; cinsiyet bireylerin biyolojik yönden farklılıklarını ifade ederken toplumsal cinsiyet bu farklılıklara yüklenen kültürel normları ifade etmektedir (Sayer, 2011, s. 9). Literatürde sosyal bir olgu olarak ele alınan toplumsal cinsiyet, kadın veya erkek cinsiyeti üzerinden sosyal, davranışsal ve kültürel özellikler ile toplumsal beklentileri içeren bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Giray ve Aydın, 2019, s. 27). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkek için topluma uygun görevleri, sorumlulukları ve beklentileri ortaya koymaktadır (Ecevit, 2010, s. 4). Örneğin; bireylerin giyimleri, söylemleri, hane içinde ve dışındaki yaşamları, görev ve sorumlulukları toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde şekillenmektedir. Bu görev ve sorumluluklar çoğu zamancinsiyete yönelik önyargılar, geleneksel pratikler çerçevesinde oluşturulmakta ve toplum tarafından cinsiyetlere yüklenen -aslında doğuştan elde edilmesi pek mümkün olmayan- roller, kadın ve erkeğin toplumsal yaşamda eşit olmayan bir konumda bulunmalarına sebebiyet vermektedir (Ecevit, 2010, s. 7). Bu eşitsizlikler daha çok kadın aleyhine gelişmekte ve kadının her alanda erkekten daha geri planda kalmasına neden olmaktadır (Ulutürk Akman, 2021, s. 83). Öyle ki eğitim ve sağlık hizmetleri başta olmak üzere, işgücü piyasasına katılım, istihdam ve gelir dağılımında, toplumsal yaşamda, cinsiyete dair iş bölümünde bu eşitsizliğin yansımaları görülmektedir (Giray ve Aydın, 2019, s. 28). Bunların yanı sıra kadın emeğinin bir uzantısı olarak bakım emeği de bu eşitsizliğin bir diğer yüzüdür. Bakım emeği, kişilerin doğrudan bakımı ile ilişkili bir kavram olmakla birlikte ücretsiz bir şekilde sağlanan bakım kadının bir göreviymiş gibi algılanmaktadır (Razavi, 2007, s. 2). Bu bağlamda çocukların, yaşlıların, engellilerin ve hastaların bakımında yalnızca kadın sorumlu tutulmaktadır. Kadın hem bakıma ilişkin sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmakta hem de piyasada var olma mücadelesi vermektedir. Ancak buna rağmen işgücü piyasası veya iş dünyası erkek egemen bir yapıya sahiptir (Kırbaş Battal, 2021, s. 5). Ücretli işin erkek işi olarak görüldüğü erkek egemen iş gücü piyasasında kadınların konumu ve istihdam alanı daha çok esnek ve güvencesiz çalışma ile özetlenmektedir. Kadın emeğinin günümüz kapitalist toplumundaki bu konumu ataerki ile sermayenin yardımlaşması çerçevesinde belirlenmekte; ataerki ilişkiler sermayeye “ucuz”, “güvenilir”, “sabırlı” ve

“itaatkâr” bir emek havuzu olarak kadınları sunmaktadır. Ataerклиye yaslanan sermaye birikimi ataerкли ilişkileri yeniden üreterek, ataerкли yapıya bir güvence sağlamaktadır (Yaman Öztürk ve Dedeoğlu, 2010, s. 11).

Var olan bu egemenliği yok etmek ve daha eşitlikçi bir yapı sunabilmek amacıyla feminist bir bakış açısına sahip olan “Mor Ekonomi” modeli önerilmektedir. Feminist bakış açısında önemli bir yere sahip olan ücretsiz bakım emeğinin bir yandan toplumsal refah için ön koşul olduğu diğer yandan da yarattığı cinsiyete dayalı dağılımın piyasa ekonomisinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kaynağında yer aldığı bilinmektedir. Bu bağlamda Mor Ekonomi modelinin merkezinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve bakım emeği yer almakla birlikte sosyal bakım hizmetleri kamunun bir sorumluluğu olarak kabul edilmekte ve herkes için erişilebilir bir yapı oluşturulmaktadır. Diğer bir ifadeyle çatı bir kavram olarak sosyal bakım kamunun bir malı olarak tanımlanmaktadır. Mor Ekonomi modelinin benimsenmesiyle birlikte bakım alanında var olan eşitsizliğin giderilmesi ve kadının bakım yükünün azaltılması hedeflenmektedir (<https://feministbellek.org/mor-ekonomi/> Erişim tarihi: 19.04.2023; Belek-Erşen, 2021; İlkaracan, 2016, s. 2).

Bu araştırmanın temel amacı; Mor Ekonomi modelini toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal hizmet perspektifinden ele alıp uygulanabilirliğini tartışmaktır. Bunun yanı sıra Mor Ekonomi modelinin sosyal bakımın getirmiş olduğu sorunlara bir çözüm olup olmayacağı ele alınmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışma bir derleme olarak tasarlanmış ve Mor Ekonomi başlığı altında ele alınacak literatür taramasına yer verilmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve

Toplumsal Cinsiyet Kavramı

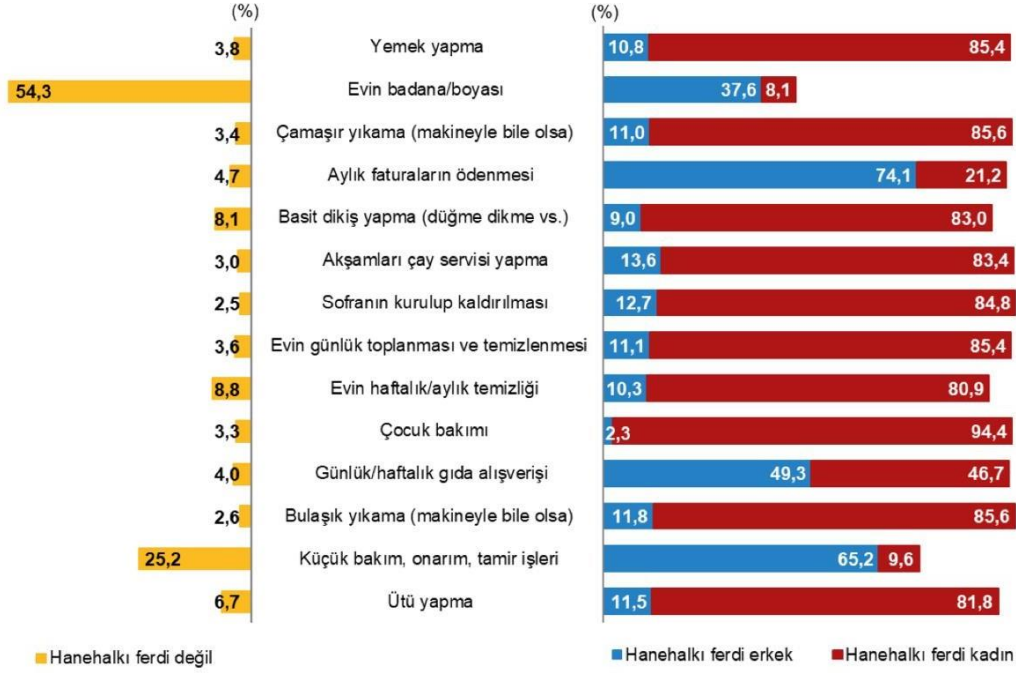
Toplumsal cinsiyet kavramı psikolojiden sosyolojiye, sağlık bilimlerinden ekonomiye, edebiyattan tarihe kadar pek çok alanda farklı bakış açılarıyla incelenen bir kavramdır. Bu incelemelerin bazılarında toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin ortaya çıkan rollerin aktarımına odaklanılırken bazılarında ise cinsiyete dayalı eşitsizlik ve bunun ortaya çıkardığı sorunlar üzerine odaklanılmaktadır (Yapıcı, 2016, s. 36). Bu bağlamda ele alınan konular farklı alanlarda toplumsal cinsiyet görünümüne odaklanmaktadır çünkü toplumsal cinsiyet bireyleri yaşamın her alanında farklı şekillerde etkilemektedir (Pekel, 2019, s. 30).

Toplumsal cinsiyet kavramı üzerine yapılan araştırmalarda öncelikle cinsiyet ile olan ilişkisinin ele alındığı görülmektedir. Aralarında var olan ilişki toplumsal cinsiyetin (gender)

ve cinsiyetin (sex) birbirlerinden farklı kavramlar olduğunu ortaya koymaktadır. Bilindiği gibiheteronormatif düzende cinsiyet kavramı kadın veya erkek olmanın biyolojik yönünü ifade ederken kadın ve erkek olarak farklılıklar yalnızca cinsiyet temelinde değil aynı zamanda sosyo-kültürel bir olgu temelinde de gerçekleşmektedir. Toplumsal cinsiyet (gender) kavramının ilk olarak psikoloji alanında kişilik patolojilerinin tedavisinde 1950'lerin ortalarında kullanılmaya başlandığı bilinmektedir. Bu bağlamda kavram “toplumsal cinsiyet kimliği” adı altında kavramsallaştırılmış ve bu da bireyin kadın ve erkek olduğuna dair sahip olduğu öz algısı olarak tanımlanmıştır. Daha sonra yapılan araştırmalarda kavramın aslında 1950'lerden daha önce kullanılmaya başlandığı tespit edilmiştir. Bunun göstergesi Oudshoorn'un (1994) toplumsal cinsiyeti 1930'larda psikolojik kişiliklerin biyolojik cinsiyetten farkını ortaya koymak amacıyla kullanmasıdır. Kavramın bugünkü anlamıyla kullanımı ise 1970'lerde feminizm hareketiyle gerçekleşmiştir (aktaran: Sayer, 2011, s. 9). Scottbu kavramın, cinsiyete dayalı olan ayrımcılığın aslında toplumsal olduğuna vurgu yapan Amerikalı feministler tarafından kullanıldığını ifade etmiştir. Amerikalı feministlere göre bu ifade “cins” ya da “cinsel farklılık” kavramlarıyla ima edilen biyolojik determinizmi reddetmektedir (Scott, 2010, s. 133). Sonuç itibariyle toplumsal cinsiyet kavramı üzerine farklı tanımlamaların yapıldığı görülmüştür. Bunun temel sebebi ise biyolojik kökene sahip olan cinsiyet ile toplumsal kökene sahip olan cinsiyetin birbirinin karşıtı olarak düşünülmesidir. Böylece toplumsal cinsiyet kavramı da bundan hareketle kavramsallaştırılmıştır. Bu kapsamda toplumsal cinsiyet kavramı kültürel olarak var olan kadın ve erkeği toplumsal olarak var olan kadın ve erkeğe dönüştürmektedir (Saygılıgil, 2020). Bunun yanı sıra kavramı 1972 yılında yayımladığı “Sex, Gender and Society” çalışmasıyla sosyolojiye kazandıran Oakley'e (1985) göre cinsiyet (sex) kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklara atıfta bulunur ve üreme fonksiyonlarıyla ilgili ciddi farklılıkları ortaya koyar. Ancak toplumsal cinsiyet kavramı, sosyo-kültürel bir mesele olarak ele alınmakta ve eril (masculine) ve dişil (feminine) şeklinde toplumsal sınıflandırmaya atıfta bulunmaktadır. Connell'e (1998, s. 3) göre de toplumsal cinsiyet, bireylerin eril ve dişil olarak, üremeye bağlı toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmesi ve bu bölünmeyle ilgili örgütlenmiş bir pratiktir. Bu pratikler ayrıca bireyler arası iletişimle ve katkılarla da gelişebilmektedir. Ecevit(2010, s. 4) ise toplumsal cinsiyet kavramını en genel anlamıyla, kadın ve erkek için toplumda uygun olduğuna kanaat getirilen görevler, sorumluluklar ve beklentiler olarak ifade etmektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramı sosyal bir olgu olarak yapılanmakta ve cinsiyeti doğanın belirlediği görülürken toplumsal cinsiyeti ise kültürün belirlediği görülmektedir. Bunun sonucunda kadının ve erkeğin özgürce hareket edebilme, giyim, söylem, hane içinde, dışında ve çalışma hayatında nasıl davranılması gerektiği gibi unsurlar, cinsiyete göre toplum tarafından önceden belirlenmekte ve bireylerden bu kurallara uygun davranıŐlarda bulunmaları beklenmektedir (Giray ve Aydın, 2019, s. 28). Zira toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğe toplum içerisinde farklı roller atfetmektedir. Atfedilen bu roller, sosyo-ekonomik ve kültürel sistemler tarafından kurumsallaŐtırılan toplumsal cinsiyet düzeninde kadın ve erkek için toplum tarafından uygun görülen birtakım roller üretmektedir. Örneğin; kimi toplumlarda kadınların genellikle ev ihtiyaçlarına odaklanmaları erkeklerin ise çalışıp evi geçindirmeleri beklenmektedir (Çelebi Boz ve Şengün, 2017, s. 363; Sayer, 2011, s. 12). TÜİK tarafından 2021 yılında yapılan Türkiye Aile Yapısı Araştırması'na göre hane içi işlerden sorumlu olan kişilere bakıldığında yüksek oranda kadınlar olduğu görülmüştür (TÜİK, 2021).

Şekil 1 'de de görüldüğü üzere kadınlar hane içi işlerde hemen hemen her alanda yer almakta

ve çoğunlukla çocuk bakımı, yemek ve ev işleri yapma rollerine sahip olmaktadır. Bu roller

Şekil 1. Hanedeki işlerden genellikle sorumlu kişi, 2022

(<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813>, Erişim tarihi: 02.12.2023)

ayrıca cinsiyete ilişkin önyargılar ve ideal erkek ve kadının nasıl olması gerektiğine dair var olan inançlar vasıtasıyla da oluşmaktadır (Vatandaş, 2011, s. 33). Doğuştan kazanılması pek mümkün olmayan bu roller, kadının ve erkeğin toplumsal yaşamda eşitsiz konumda bulunmalarına da sebebiyet vermektedir (Gezer Tuğrul, 2019, s. 72). Bunun sonucunda isehemen hemen her ülkede, toplumun koşullarına göre oluşan toplumsal cinsiyet eşitsizliği gündeme gelmektedir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Yansımaları

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ortaya çıkış temelinde birçok etkeni barındıran bir kavramdır. İlkaracan'a (2010, s. 22) göre bu eşitsizliğin altında yatan temel faktör sanayileşmedir. Sanayileşme sonucu meydana gelen toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü bu eşitsizliğe sebep olmuştur. Sanayileşme öncesinde bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla üretim hane içerisinde gerçekleştirilmiş böylece üretim alanı ve yeniden üretim alanı aynı ortamda sağlanmıştır. Ancak sanayileşmeyle birlikte üretim hane dışına çıkmış ve kamusallaşma söz konusu olmuştur. Bunun sonucunda da ücretli ve ücretsiz çalışma ayrımı meydana gelmiş bu da kadın ve erkek arasında cinsiyete dayalı iş bölümü kavramını ortaya çıkarmıştır (aktaran:

Erikli, 2020, s. 46). Güney ve Bener'e (2011, s. 159) göre toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temelinde yatan faktörçocukluk çağında sergilenen tutum ve davranışlardır. Ebeveynler, kız ve oğlan çocuklarına farklı davranışlar sergilemekte ve bu davranışlar onların yaşam döngülerini etkilemektedir. Ayrıca kadın ve erkeğin toplumsal yaşamdaki davranışlarının nasıl olacağı da içinde bulunulan toplumun kültürel yapısına göre şekillenmektedir. Bu kültürel yapı aynı zamanda aile yaşantısını da belirlediği için Bingöl (2014, s. 108) toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temel kaynağının aile ve ataerkil gelenekler olduğunu ileri sürmektedir. Bahsedilen bu faktörlerin yanı sıra; kız çocuklarının eğitime yönelik herhangi bir yatırım yapılmaması, yoksulluk, geleneksel yapı, kız ve oğlan çocukları arasında var olan ayrımcılık, ebeveynlerin eğitim ve mesleki durumu, hane halkı sorumluluklarının yönetimi, çocuk evliliği gibi faktörlerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nedenleri arasında sıralanabilir (Başerer Berber, 2021, s. 1217). Bu faktörlerden birinin veya birkaçının sebep olduğu toplumsal cinsiyet eşitsizliği en genel anlamıyla; doğuştan eşit olarak dünyaya gelen iki cinsin, toplumun belirlediği roller, sorumluluklar ve dayatmalar sonucunda eşit olmaktan uzaklaşması olarak ifade edilmektedir. Bu eşitsizlik kadınları oldukça olumsuz etkilemekte ve kadının aleyhine bozulan bir denge olarak hem kamusal hem de özel alanda yaşanmaktadır. Kadın, özel alan olarak nitelendirilen aile ve arkadaş çevresine itilmekte ve yaşam alanı sınırlandırılmaktadır (Ulutürk Akman, 2021, s. 88).

Eşitsizliğinin somut yansımalarına bakıldığında hayatın her alanında kendini gösterdiği görülmektedir. Kadınlar eğitim, sağlık gibi hizmetlerden daha az yararlanmakta, işgücüne katılamamakta ya da erkeklere oranla daha az katılmakta ve daha düşük gelire sahip olma gibi sorunlar yaşamaktadır. (Demirgöz Bal, 2014, s. 41). TÜİK'in Ocak 2023 işgücü istatistiklerine bakıldığında kadınların istihdam oranının erkeklere göre daha az olduğu görülmüştür. İstihdam oranı erkeklerde %66,9 iken kadınlarda %31,2'dir (TÜİK, 2023). Kadın istihdamının sektör bazlı dağılımına bakıldığında, kadınların %50'sinin hizmet, %25'inin tarım ve %15'inin ise sanayi sektöründe çalıştığı görülmektedir (Bayar, 2021). Bakım ekonomisi odaklı bakıldığında Türkiye'de de dünya ile paralel şekilde kadınlar genellikle eğitim, sağlık ve sosyal hizmet alanında istihdam edilmektedir (ILO, 2020). Ancak kadınlar her ne kadar piyasaya dâhil olmuş olsalar bile toplumsal cinsiyet rolleri ile karşılaşmakta ve cam tavanlar/cam duvarlar¹ olarak da ifade edilen eylemler neticesinde iyi

¹Cam tavan kavramı, çalışma yaşamında kadınların başarı ve liyakatlerine bakılmaksızın ilerlemelerini engelleyen, açık görülmeyen veya ifade edilmeyen engellerin tamamını tanımlamak amacıyla kullanılan bir metafordur (Utma, 2019).

işlerden dışlanmaktadır (Walby, 2016; aktaran: Kürkçü, 2021, s. 18). Ayrıca kadının işgücü piyasasına katılımı ataerkil düzenin son bulduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü çalışan kadınlar üzerinde ataerkil gelenek bir baskı oluşturmakta ve kadın diğer yandan da ev içi görevlerini sürdürmek durumunda kalmaktadır. Kadının yerine getirdiği bu doğal emek ise görünmeyen ve karşılığı olmayan bir emeğe dönüşmektedir (Ülger, 2019, s. 1).

Feminist Sosyal Hizmet ve Bakım İlişkisi

Thompson'a (2000, s. 66) göre sosyal politika; sosyal sorunların doğmasına engel olmak, sorunlar doğduğu takdirde çözüm üretmek ve vatandaşların refahını sağlamak amacıyla üretilen politikalar. Bu bağlamda Thompson sosyal politikayı beş temel alan üzerinden incelemiştir, bu alanları; eğitim, sağlık, düzenli bir gelir ve vatandaşlara sunulan sosyal hizmetler olarak sıralamıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının oldukça etkili olduğu sosyal politika alanları ayrıca bireysel haklarla ilgilidir. Kuçuradi (1996) düzenli bir geliri; ekonomik bir hak, bireylere sunulan sosyal hizmetleri de sosyal bir hak olarak ifade eder. Bunun yanı sıra eğitim, sağlık ve barınma hakları ise yurttaşlık hakları olarak her bir vatandaşa sağlanması gereken temel haklar arasında yer alır. Sosyal hizmet bu hakların tüm vatandaşlar için mümkün olabilmesi için uğraş veren, mücadele eden bir disiplin ve meslek olarak kendini var etmiştir. Dominelli (2002, s. 3) sosyal hizmetin amacı ve rolü bağlamında üç temel yaklaşımdan söz etmekte ve bunları "*terapötik yardım edici, bakım koruma ve özgürleştirici yaklaşımlar*" olarak sıralamaktadır. Bu çalışmada sosyal adalete vurgu yaparak mevcut eşitsizliklere meydan okuyan özgürleştirici yaklaşımlardan feminist sosyal hizmet, genel bir çerçeve sunması bakımından ele alınmıştır. Öncelikle bahsetmek gerekir ki feminizmin sosyal hizmet uygulaması üzerinden iki yönlü bir etkisi bulunmaktadır: İlk olarak feminizm sosyal hizmet kuramlarının cinsiyetçi olarak yapılandırıldığını ortaya koymakta, ikinci olarak ise feminist sosyal hizmetin sadece kadınlarla çalışılabilecek bir alan olmadığını açıklığa kavuşturmuştur (McNay, 1992; aktaran: Buz, 2009, s. 57). Bu bağlamda feminist sosyal hizmet, birey ve toplumların cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle yaşadığı problemlerin üstesinden gelinmesinde feminist bir eğilimi olan bilgi, beceri ve değer bütünüdür (Barker, 1999, s. 173).

Dominelli (2002, s. 3) bakım konusundaki politika ve hizmetlerin, bir taraftan kadınları bakım rollerine zorlarken erkekleri bu rollerin dışında tuttuğunu diğer taraftan da bireysel kaynakların önemsiz ve sınırsız bir meseleymiş gibi gösterilerek kadınları dezavantajlı bir hale getirdiğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda feminist sosyal hizmet, kadınların yaşadığı hayat deneyimlerini analizlerinin bir başlangıç noktası olarak benimseyen, kadınların toplum

içerisinde konumları itibariyle yaşadıkları zorluklara odaklanan ve yapısal eşitsizlikleri ele alan bir sosyal hizmet uygulaması olarak tanımlanmaktadır. Yapısal eşitsizlikleri ele alan ve bu eşitsizliklerin sona ermesini amaçlayan Mor Ekonomi fikri de feminist sosyal hizmet bakış açısıyla paralel bir anlayışı içerir. Feminist sosyal hizmetin yanı sıra bakım kavramıyla da ilişkili olarak feminist iktisat ise diğer iktisadi düşünce türlerinden farklı olarak “ev içi emek”, “ücretsiz emek” ve “yeniden üretim” olgularınavurgu yapmaktadır. Ana akım iktisat bu olguları büyük ölçüde yok saymaktadır. 1970’lerden beri feminist iktisat çalışmaları, ev içinde ve ücretsiz olarak yeniden üretilen insan emeğini ele almış, bu emeğin toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilişkisinin ötesinde büyüme, refah, kalkınma, istihdam, ücretler gibi piyasa olgularıyla olan karşılıklı etkileşimlerini ortaya koymuştur (Belek-Erşen, 2021, s. 648).

Yakın dönem feminist iktisat çalışmalarında “bakım emeği” (caringlabor) ve “bakım ekonomisi” (careeconomy) aynı olguları ifade eden yeni terimler olarak ortaya çıkmıştır. Ev içi emek, piyasadan dışlanmaya; ücretsiz emek, sömürüye; yeniden üretim, ev içi emeğin işlevine işaret ederken bakım emeği, ev içi emeğin bireysel ve toplumsal refah açısından vazgeçilmez olan toplumdaki herkesin ihtiyaç duyduğu bakımın sağlanmasını ifade etmektedir (İlkkaracan, 2022, s. 9). Kendi ihtiyaçlarını karşılayamayan, bu noktada başkalarına bağlı olan çocuk, hasta, engelli ve yaşlıların yanı sıra kendi bakımını sağlayabilecek durumda olan yetişkin aile üyelerinin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamak için harcanan emek bakım emeğidir. Bu emek bakım verilen kişilerin de ötesinde piyasa ve devletin çıkarlarının egemen olduğu sosyal ve ekonomik ilişkiyi taşımaktadır. Çünkü hem fiziksel ve duygusal ihtiyaçlar ile bakım gereksinimi olan aile üyelerinin ihtiyaçlarının ücretsiz sağlanması hem de bu emekle iş gücünün yeniden çalışabilir hale gelmesi devlet açısından büyük bir yükü ortadan kaldırmaktadır (Waerness, 1984; aktaran: Gardiner, 2000, s. 96).

Bakım emeği profesyonel olan ve olmayan hem özel hem kamusal alanda bakım için üretilen fiziksel ve duygusal emek süreçlerini ifade eder. Bakım ister profesyonel ister “aile içi” olsun kadın emeğinin yoğun bir şekilde kullanıldığı hizmet alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Bakım hizmetlerinin kamuda ve piyasada kurumsallaşması oldukça düşük seviyelerdedir. Bakım emeği “ailenin mahremi” olarak kabul edilerek görünmeyen bir alanı oluşturmaktadır. (Atasü-Topcuoğlu, 2013). Bakımın toplumsal cinsiyetle olan ilişkisi birbirini besleyen iki temel kavram olan “duygusal emek” ve “mahrem” üzerinden ilerlemektedir (Hochschild, 1983; aktaran: Özkaplan, 2009, s. 19).

Duygusal Emek: Duygusal emek kavramı ilk defa 1983 yılında Amerikalı sosyolog ArlieHochschild tarafından ifade edilmiştir. Hochschild'e (1983) göre işverenler, koyduğu kurallarla çalışanlarının müşterilere nasıl davranacağını önceden belirlemekte ve bu davranışları yapılan işin bir parçası gibi zorunlu hale getirmektedir. Böylece çalışanlar, iş yerlerinde duygularını denetleyerek, belirli standartlarda müşterilere sunmakta, bunu işlerinin bir parçası ve ücret karşılığı yaptıkları için bu olgu duygusal emek olarak nitelendirilmektedir. Başka bir deyişle duygusal emek yapılan işin gereği olarak belirli durumlarda uygun duygusal davranışı ilgili kişilere göstermektir (Morris ve Feldman, 1996). *“Bakım her zaman ilgi ve şefkati içerir; bu nedenle ataerkil ideoloji içinde bakım kavramı hep ‘kadınlık’ rolüyle birlikte düşünülmektedir. Ataerkil kültürlerde kadınlığa atfedilen anlamlardan, şefkat, yumuşaklık, tahammül ve cefakarlık gibi özellikler bakımın kalitesini artırma, sürekliliğini sağlama ve maliyetini düşürme açısından işlevseldir. Aynı zamanda bu özellikler, bakan kadının ikincil konumu da pekiştirerek toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretir”* (Atasü-Topçuoğlu, 2013, s. 285). Bakım kelimesi hem bakım ile ilgili faaliyetleri hem de bakımla ilgili duyguları, bakımı sağlanan kişiye karşı duyulan ilgi, sevgi, öfke vb. duyguları içerir.

Mahrem: Bakım doğrudan bedenle ilgili olarak görülür ve bedenin mahremiyeti özel alanla birlikte düşünülür. Aile içindeki görünmez emeğe sahibi olan kadınların iyi bir eş, anne, evlat, gelin vb. olduğu için mahrem ihtiyaçların karşılanması da “doğal” bir görevi olarak düşünülmemektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2013, s. 285).

Hane içerisinde karşılıksız ve görünmez olan bakım emeğinin kadınlar tarafından “doğal” olarak üstlenilmesi ve devletin bu konuda yetersiz/isteksiz olması, ataerkil düzenin mevcut ekonomik düzenle iş birliği içinde devam etmesine neden olmaktadır (Atakan, 2017). Bakımın bir insan hakkı olduğu varsayıldığında, bakım devletin yurttaşlara sağlaması gereken sosyal bir hak olarak ortaya çıkmaktadır. Bakımı doğrudan veya dolaylı bir hak olarak tanımlamak sosyal devlete sorumluluklar yüklemektedir. İhtiyaçların ve buna bağlı olarak hakların tanımlanmasında eşit yurttaşlık tahayyülü önemlidir. Bu bağlamda bakım ihtiyacının bir sosyal hak talebine dönüşmesi kadınların yurttaşlık haklarını kullanabilmeleri açısından değerlidir (Akkan, 2010, s. 57).

Mor Ekonomi Modeli

ILO ve Gallup (2017) tarafından 142 ülkede 149.000 kadın ve erkeğe uygulanan anket çalışmasının sonuçlarına göre, dünya genelinde kadınların %70'i ve erkeklerin %66'sı kadınların ücretli bir işte çalışmalarını tercih ediyor buna rağmen dünya genelinde ücretli bir

işte çalışan kadınların oranı %45'tir. Bu durumun birçok nedeni olmakla birlikte bunlardan en önemlisi, hane içi ücretsiz bakım işinin eşitsiz dağılımı dolayısıyla ve iş ve aile yaşamının uyumunda yaşanan sorunlardır. Küresel olarak, çocuk veya aile üyeleri için uygun fiyatlı bakım hizmetlerinin eksikliği hem iş arayanlar hem de ücretli işte olan kadınlar için önemli bir engeldir.

Ev içi ücretsiz emek ile bakım unsurunu odak noktasına koyan ve somut çözümler getiren Mor Ekonomi kavramı, bakım emeği ve sosyal hizmeti de oldukça yakından ilgilendiren bir temel oluşturmaktadır. “Mor Ekonominin” fikir sahibi İpek İlkaracan'ın ilk olarak Heinrich Böll Derneği tarafından 2009'da İstanbul'da gerçekleşen Yeşil Ekonomi Konferansı'nda “Yeşil Ekonomi” ve kadın hareketinin sembolik rengi olan “mor” dan ilham alarak mor ekonomi modelini geliştirdiği bilinmektedir. İpek İlkaracan'ın, “Mor Ekonomi” modeli, toplumsal cinsiyet eşitliğini benimseyen bir ekonomi tasviridir (Belek-Erşen, 2021, s. 654).

Mor Ekonomi modeli, temelinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal yönden sürdürülebilir ekonomi vizyonuna sahip olmakla birlikte, ortaya çıkış noktası kadınların ekonomik hayata eşit oranda katılımlarını engelleyen unsurlar ile bakım emeğinin eşit olmayan dağılımıdır (İlkaracan, 2016, s. 12). Bu bağlamda Mor Ekonomi modeli, bakım ekonomisinin cinsiyet eşitliğini sağlayacak biçimde yeniden düzenlenmesi ve istihdamda, ücret farkında, mesleki ayrımcılıkta, cam tavan uygulamasında, siyasette ve karar alma mekanizmalarında var olan eşitsizliklerin kaynağını yok etmeyi amaçlamaktadır. Model, bu amaçların yerine getirilebilmesi için dört temel bileşen üzerinde yapılanmaktadır (Bkz. Tablo 1).

Bu temeller Birleşmiş Milletler'in 58. Kadının Statüsü Komisyonu tarafından (2014) “3R stratejisi” adı altında bir uygulama planı olarak sunulmuştur. Bu uygulama planı şu şekilde ifade edilmektedir:

- Bir politika alanı olarak ücretsiz bakım emeğinin tanınması,
- Ücretsiz bakım emeğinin yükünün azaltılması,
- Bahsedilen bu emeğin yükünün yeniden dağıtılması,

Mor Ekonomi modeli yukarıda yer alan bu üç uygulama planı için iki ilke doğrultusunda hareket etmektedir:

1. Ortak sorumluluk ilkesi: Bu ilke kapsamında bakım hizmetinin eşit bir biçimde sunulması amaçlanmaktadır.

2. Erişim hakkı ilkesi: Bu ilke kapsamında nitelikli bakım hizmetlerine herkesin eşit bir biçimde erişmesi hedeflenmektedir.

Tablo 3.Mor Ekonominin Temel Bileşenleri, 2022

“Mor Ekonominin” Temel Bileşenleri		
Sosyal Bakım Hizmetleri Altyapısı	İşgücü Piyasasının İş-Yaşam Dengesi ve Eşitlik için Düzenleme ve Denetimi	Kırsal Nüfus için Sürdürülebilir ve Eşitlikçi Kalkınma Politikaları
Çocuk, yaşlı, engelli, hasta bakımı için kamusal hizmetler ve özel yatırım teşvikleri	İş-Yaşam Dengesi için erkekler ve kadınlara yönelik eşit teşvikler	Su, yakıt, toprak vb. doğal kaynaklara dayalı kırsal bakım emeği yükünü azaltıcı fiziksel altyapı
Mor İşler,	Bakım İzinleri	Kırsal alanlarda birbirini tamamlayıcı yeşil ve mor yatırımları
Mor Yatırımlar	İş-yaşam dengesine yönelik çalışma pratikleri	Ücretsiz bakım emeği yükünün azaltılması
Bakım emeğinin ücretsiz ev içi emekten ücretli kamusal alandaki emeğe yeniden dağılımı	Kısaltılmış mesai saatleri	
	İşgücü piyasasında eşitsizlikleri engelleyici düzenleme ve denetimler	
	Yaşam döngüsü içerisinde 3/4 x 2 çalışan modeli	
	<i>Bakım emeğinin ücretsiz ev içi kadın emeğinden ücretsiz</i>	

	<i>ev içi erkek emeğine yeniden dağılımı</i>	
--	--	--

Kaynak: İlkaracan, 2016, s. 13

Mor Ekonominin amaçlarını yerine getirebilmek adına yapılandığı dört temel bileşene bakıldığında; bunların “sosyal bakım hizmetlerinin alt yapısı; bakım ekonomisi gereksinimlerine yönelik eşitlikçi kırsal kalkınma politikaları; bakım emeği ve doğanın sürdürülebilirliğine fırsat veren makroekonomik politikaları ve son olarak katılımcı, saydam, demokratik kurumlar ve etkin özyönetim olduğu görülmektedir. Her bir bileşene daha detaylı bakmak gerekirse;

Sosyal Bakım Hizmetleri Altyapısı: Modelin temel yapıtaşlarından biri olan sosyal bakım hizmetleri altyapısı; çocuk, yaşlı, engelli ve hastalara yönelik olarak ücretli ve profesyonel hizmetlerin sağlanması için ulusal düzeyde oluşturulan nitelikli bakım kurumları ve hizmetleri içermektedir. Bunlar; kreşler, anaokulları, yaşlı ve engellilere yönelik gündüz ve yatılı bakım merkezleri, okul sonrası programları, engelli evde bakım hizmetleri gibi farklı grupların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla planlanmış hizmetlerdir. Bu altyapı bakım emeğinin önemli bir bölümünün hane içi ücretsiz emekten, hane dışı ücretli emeğe dönüştürülmesini desteklemektedir(İlkaracan, 2022, s. 15).

Bakım Ekonomisi Gereksinimlerine Yönelik Eşitlikçi Kırsal Kalkınma Politikaları: Kırsal bölgelerdeki (az gelişmiş) kadınların bakım ekonomisinde sahip olduğu ihtiyaçlar kentsel bölgelerdeki ve yüksek gelirli ekonomilerdeki ihtiyaçlardan farklıdır. Çünkü bu bölgelerde yer alan fiziksel altyapı eksiklikleri suya ve enerjiye erişimi kısıtlamakta böylece temel ihtiyaçların giderilmesi noktasında ücretsiz emeği beraberinde getirmektedir(İlkaracan, 2022, s. 16).

Bakım Emeği ve Doğanın Sürdürülebilirliğine Fırsat Veren Makroekonomik Politikalar: Sosyal bakım hizmetleri altyapısının oluşturulabilmesi için makroekonomi politikalarının uygun bir zemin sunması gerekmektedir. Mor Ekonomi modeli, ne olursa olsun ekonomik büyümeden ziyade istihdam sağlayan, sürdürülebilir ve eşitlikçi bir büyümeyi hedeflemektedir(İlkaracan, 2022, s. 17).

Katılımcı, Saydam, Demokratik Kurumlar ve Etkin Özyönetim: Yukarıdabahsedildiği üzere Mor Ekonomi modeli eşitlikçi ve sürdürülebilir bir ekonomi için piyasaya müdahale

etmeyi gerekli kılmaktadır. Modele göre, bahsedilen bu müdahale merkezi ve yerel yönetimler tarafından yapılmalıdır (İlkkaracan, 2022, s. 18).

3. Tartışma ve Sonuç

Mor Ekonomi modeli, bakım ekonomisini eşitlik ve sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda dönüştürecek, yeni bir ekonomik düzeni savunmaktadır. Bakım emeğine yapılan her yatırım yoksulluğun giderilmesine, toplumsal refaha, gelişime ve toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlamaktadır (Yeşilyurt Gündüz, 2022, s. 54). Bu yatırımlar, sosyal hizmetin hedeflerine ulaşabilmesi için de gereklidir.

“Herkes için erişilebilir ve kaliteli sosyal bakım hizmetlerinin” sağlanması için yerel ve merkezi yönetimler iş birliği içinde olmalı, toplumsal cinsiyete dayalı daha eşitlikçi iş-yaşam dengesi düzenlemesi yapılmalıdır (İlkkaracan, 2022, s. 18). Bu nedenle, gündeme getirilecek ve gerçekleştirilecek her türlü sosyal politika, kadınların hem “kişisel” refahı hem de toplumsal refah açısından çok önemlidir ve sosyal hizmetin hak temelli bakış açısıyla şekillenmelidir.

Mor Ekonomi modelinin temelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden dolayı kadınlara yüklenen ücretsiz bakım emeği yükünün azaltılması ve hane içinde eşit dağıtılması vardır. Kadınların sırtındaki bakım emeği yükü hafifletilmeli, kadınların kamusal alana tam ve etkin katılımına katkı sunacak mekanizmalar geliştirilmelidir. Bu kapsamda, gündüz bakımevlerinin ve kreşlerin açılmasına öncelik verilmeli, kadın kooperatiflerinin kurulması teşvik edilmeli, kadın girişimcilere mikro hibe desteği tanınmalı, kadınlara insana yakışır iş imkanları sağlanmalı, kadın yoksulluğuyla etkin mücadele edilmeli, kadınların hayatın her alanında yer alabilmesi ve karar alma mekanizmalarında eşit temsil edilebilmesi için görünür olması sağlanmalı, yani hayatın tüm alanlarında kadınlara alan açılmalıdır (Kaşıkırık, 2022, s. 103). Kadın istihdamının arttırılmasına ilişkin politikaların temelini, çocuk bakımı ve eğitim hizmetlerinin kamu desteği ile verilmesini sağlayan politikaların geliştirilmesi oluşturmaktadır (Urhan, 2011, s. 316).

Mor Ekonomi modeli kadın örgütlerinin savunuculuk çalışmalarında, siyasi partilerin programlarında, alternatif makroekonomik modellerin tasarımında kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin İngiltere’de LeftUnity Partisi, İspanya’da Podemos Partisi manifestolarında mor ekonomi perspektifinde bir ekonomik anlayış duyurmuştur. LeftUnity, ihtiyacı olan herkese bakım sektöründeki işleri sağlayacaklarını belirtmiş ve bu bakım işlerini “mor işler” olarak

nitelendirmişlerdir (leftunity.org, 2015; feministbellek.org, 2022). 2021 yılında Avrupa çağında (Türkiye dahil) kadın örgütlerinin üye olduğu bir ağ olan Avrupa Kadın Lobisi AKL (European Women's Lobby EWL), Mor Ekonominin adından ve dört temelinden yola çıkarak Mor Pakt adını verdiği bir lobcilik dokümanı oluşturmuş ve bunu Avrupa Parlamentosu'ndaki savunuculuk çalışmalarında kullanmaya başlamıştır (feministbellek.org, 2022). Onaran, Oyvatt ve Fotopoulou (2019, s. 2) çalışmalarında mor sosyal altyapı olarak eğitim, çocuk bakımı, sağlık hizmetleri ve sosyal bakım alanlarında yapılan kamu harcamalarının hem çıktı hem de istihdam üzerinde verimlilik artışına neden olduğunu tespit etmişlerdir. Kamu sosyal yatırımlarında %1 puanlık bir artış, ekonominin geri kalanında verimliliği (saat başına üretim) %3,3 oranında arttırarak toplumsal cinsiyet eşitliği daha da ileri düzeye taşınmaktadır. Kamunun fiziki yatırımları ile kamunun sosyal bakım alanlarında yapmış olduğu harcamalar kıyaslandığında ise sosyal yatırımlarda gerçekleşen %3,3 artış fiziki yatırımlarda %0,5 oranında karşılık bulunmaktadır. İlkaracan, Kim ve Kaya (2015, s. 13) çalışmalarında Türkiye'de kurumsal çocuk bakımı hizmeti sağlayan kurum ve kuruluşlara yapılacak 20,7 milyar TL'lik bir yatırımın gerçekleştirildiği takdirde yaratacağı istihdam hacminin 719 bin kişi olacağını bulmuşlardır. Aynı çalışmada aynı yatırımın inşaat sektöründe yapıldığı varsayımı altında sadece 290 bin kişilik iş hacmi yaratacağını hesaplamışlardır. Bu kıyaslama göstermektedir ki bakım hizmetlerine yapılacak yatırımın istihdam yaratma potansiyelindeki yüksek hacim, çocuk bakımı ve eğitimine olan yatırımlarda kadın çalışanların istihdamını arttırarak daha güçlü haneler ve daha az yoksulluk sonucu ortaya çıkacaktır. Toksöz ve Memiş (2018) tarafından Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD) için hazırlanmış raporda, çocuk bakım hizmetlerine ilişkin kurumsal yetersizlik ve çalışma yaşamı ile uyumlu olmayan okulların varlığı dolayısı ile kadının çalışma hayatının olumsuz etkilendiği ve iş yaşamından dışlandığı sonucuna ulaşmışlardır. Özel sektöre teslim edilen bakım hizmetleri sektörü çeşitli gruplar arasında eşitsizlikler yaratmaktadır. Bu sebeple bakım hizmetlerinin kamu tarafından düzenlenmesi hem toplumu hem de işgücü piyasalarını düzenleyerek yoksulluğun gerilemesine ve çift kazançlı hanelerin sayısının artarak daha kaliteli ve tüm hizmetlere erişme imkânı olan bir sistemin oluşmasına imkân sağlayacaktır.

Altuntaş ve Atasü-Topçuoğlu (2015) tarafından Dünya Bankası için gerçekleştirilmiş araştırmada, bakım verenlere yönelik Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 2006 yılından beri sağlanan evde bakım aylığının, bakım sorumluluğunu kamusal alandan aile içine daha doğrusu kadına ittiği, kadınları yalnızlaştıran, sosyal hayattan uzlaşmasına yol açan, iş yükünü arttıran ve kadınlar için çoklu yoksunluğa neden olan bir zemine neden olduğu

saptanmıştır. Evde bakım ücreti alan kadınlar 2013 yılı TÜİK istatistiklerinde kadın istihdamı rakamları içinde çalışan kadın olarak sayılmışlardır (Toksöz, 2014). Ancak bu çalışmanın, ILO sözleşmesinin aksine, çalışma süresi, sigorta, izin gibi temel hakları bulunmamaktadır. Altuntaş ve Atasü-Topçuoğlu (2015, s. 19) bakım ve istihdam olgularının toplumsal cinsiyet eşitliği hedefiyle ele alınması gerektiğini belirterek önerilerini şu şekilde sıralamıştır; *“bakım anlayışının değişmesi ve hane içinde eşitliğin hedeflenmesi, bakım izinlerinin düzenlenmesi tüm işgücü pazarında cinsler arası eşitlik, kuruluş bakımı ile hane bakımının ilişkilmesi ve hane içi güçlenme hedefi, ücretsiz bakım yükünün azalması ve kadınların güçlenmesi, bakım pazarının düzenlenmesi, istihdam koşullarının iyileşmesi ile kadınların güçlenmesi.”*

Dünyada iki milyara yakın insanın bakım emeği ürettiğini ve bu insanların üçte ikisinin kadınlardan oluştuğunu vurgulayan ILO (Addati vd., 2018), bakım emekçilerinin insana yakışır koşullarda çalışmadığı takdirde 2030’da 200 milyona yakın bakıma ihtiyacı olan kişi olacağını bu durumda daha derin krizlere yol açacağını öngörmektedir. Bu noktada ILO, bakım emeği sektörünün koşullarının iyileştirilmesinin ve tanınmasının; insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, toplumsal cinsiyet eşitliği ve eşitsizliklerin azaltılmasına önemli katkı sağlayacağını belirtmiştir.

Bakım anlayışını sosyal politika düzeyinde tanımlamak, bakımın bir özel alan meselesi değil toplumsal bir mesele olarak görmek ve ele almak feminist sosyal hizmet perspektifinde önemli bir yere sahiptir. Bakım işlerinin değerli hale gelmesi ve cinsiyet açısından hakkaniyetli dağılması erkeklerin katılımını gerektirmektedir. Kadınlar ve erkekler için ücretli bakım izni sağlayan kapsamlı bir mevzuat, kadınların işgücü piyasasına erişimini ve ilerleyebilmesini sağlayabilmek için önemlidir. Bu nedenle mor ekonomi ilkeleri bakım emeği kapsamında ödenmemiş emek krizini sonlandıracaktır. Bakım hizmetlerinin maliyetlerinin düşürülmesi, kaliteli bir bakım sağlanması, bakımın ulaşılabilir olması insan hakkıdır. İş-yaşam dengesinin çalışma hayatında korunması, bu koşulların kapsayıcı olacak şekilde organizasyonu ve insana yaraşır iş çerçevesinde kadın istihdamının sağlanması bir gerekliliktir. Bakım sadece bir işten ibaret değildir. Toplumun tüm ihtiyaçlarını fiziksel ve duygusal olarak birleştirir. Bu sebeple bakımın ön planda olduğu, bakım işlerinin yeniden dağıtıldığı bir ekonomik sistem daha sürdürülebilir olacaktır.

Kamu sektöründe bakım hizmetlerine ayrılan payın artırılması, bu hizmeti sağlayacak personelin eğitilmiş ve profesyonel olması, yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasındaki koordinasyonun sağlanarak hanelerde bakıma ihtiyacı olan kişilerin tespiti ve bu kişilere

bakım hizmetinin sağlanmasına yönelik sürdürülebilir ve hak temelli sosyal hizmet bakış açısıyla; adil, kapsayıcı ve eşitlikçi bir sistemin kurulması önerilmektedir.

Kaynakça

- Addati, L., Cattaneo, U., Esquivel, V. ve Valarino, I. (2018). *Care Work and Care Jobs for the Future of Decent Work*, ILO Report.
- Akkan, B. (2010). *Sosyal Hak Talebi Olarak Bakım İhtiyacı*. Pınar Uyan Semerci, (der.) İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını.
- Altuntaş, B. ve Atasü-Topçuoğlu, R. (2015). Engelli Bakımı Alanında Bakım Emeği, Sosyal Bakım ve Kadın İstihdamı. Dünya Bankası.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2013). *Sosyal Haklar Piyasalaşır mı? Çocuk Hakları ve Kadın Emeğinin Kesişiminde Türkiye’de Kreşler*. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu, V, Bildiriler, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayını.
- Barker, L. R. (1999). *The Social Work Dictionary\Fourth Edition*, Washington DC, NASW Press.
- Başerer Berber, Z. (2021). Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini giderme yolları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(3), 1215-1223.
- Bayar, A. (2021). İşgücü piyasasında kadınların yeri ve politika önerileri. İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü. [https:// www.istanpol.org/post-i-sgucpiyasasinda-kad-nlar-n-yeri-ve-politika-onerileri](https://www.istanpol.org/post-i-sgucpiyasasinda-kad-nlar-n-yeri-ve-politika-onerileri) (09.05.2023).
- Belek Erşen U. (2021). A feminist economic analysis: Opportunities, boundaries and definitions. *ODÜSOBİAD*, 11(2), 647-658, doi: 10.48146/odusobiad.942328.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(Özel Sayı I), 108-114.
- Buğra, A. (2013). *Kapitalizm Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Buz, S. (2009). Feminist sosyal hizmet uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 53-66.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. Cem Soydemir (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Çelebi Boz, F ve Şengün, H. (2017). Afet ve kalkınma ilişkisinde kadın. *TheJournal of AcademicSocialScienceStudies*, 59, 360-371.
- Demirgöz Bal, M. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bir bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 15-28.
- Dominelli, L. (2002). *Anti-oppressivePractice in Context*. Socialworkissuesandcriticaldebates. Second Edition, Ed: Robert Adams, LenaDominelli ve MalcolmPayne. Basingstoke, UK PalgraveMacmillan.
- Ecevit, Y. (2010). *İşgücü Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği El Kitabı*. İstanbul: İŞKUR.
- Ekiz Gökmen, Ç. (2022). Çocuk bakım hizmetlerine erişim ve kadın istihdamı. *İktisat ve Toplum*, 146, 63-69.
- Erikli, S. (2020). Çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet ayrımcılığının görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 39-60.
- Gardiner, J. (2000). *DomesticLabourRevisited: A Feminist Critique of MarxistEconomic*. S. Himmelweit (Ed.). *Inside theHouseholdFromLabourtoCare* (s. 80-101). London: Macmillan.
- Gezer Tuğrul, Y. (2019). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların annelik deneyimleri üzerine bir saha çalışması. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3(71), 71-90.
- Giray, F. ve Aydın, E. (2019). Toplumsal cinsiyete dayalı ekonomik ayrımcılık. *B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 38(1), 25-57.
- Gönüllü Atakan, A. (2018). Toplumsal cinsiyet eşitliği ve bakım emeği. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(3), 125-136.
- Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 157- 171.
- Hochschild, A. R. (1983). *TheManagedHeart*. University of California Press, <https://feministbellek.org/mor-ekonomi/> (19.94.2023).
- ILO. (2020). *Asia-Pacific EmploymentandSocial Outlook 2020 – NavigatingtheCrisisTowards a Human-CentredFuture of Work*. <https://www.ilo.org/>
- İlkaracan, İ. (2022). Toplumsal cinsiyet eşitlikçi, sürdürülebilir büyüme ve kalkınma için Mor Ekonomi. *İktisat ve Toplum*, 146, 7-24.

- İlkkaracan, İ.(2010). Uzlaştırma politikalarının yokluğunda Türkiye emek piyasasında toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri. *İş ve aile yaşamını uzlaştırma politikaları: emek piyasasında toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru. İstanbul: İTÜ BMTKAUM*, 21-57.
- İlkkaracan, İ. (2016). *Mor Ekonomi Sürdürülebilir Kentler Yolunda Kadınların Eşit Ekonomik Katılımı için Bir Strateji*. TESEV Bilgi Notu.
- İlkkaracan, İ., Kim, K.ve Kaya, T. (2015). Sosyal bakım hizmetlerine kamu yatırımlarının istihdam, toplumsal cinsiyet eşitliği ve yoksulluğa etkileri: Türkiye örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi, Bilim, Mühendislik ve Teknolojide Kadın Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi ve Levy Ekonomi Enstitüsü- BardCollege, İstanbul.
- Kaşıkcık, A. (2022). Eşit ve kapsayıcı bir dünya için “Mor Ekonomi”. *İktisat ve Toplum Sayı*, 146, 103-107.
- Kırbaş Battal, G. (2021). Covid-19 pandemisi sürecinde karşılıksız kadın emeği: Türkiye deneyimi. (*Yüksek Lisans Tezi*). T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuçuradi, İ. (1996). *Felsefe ve İnsan Hakları. İnsan Haklarının Felsefi Temelleri*. Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.
- Kürkçü, A. (2021). Kent içi ulaşımda kadın emeği: toplumsal cinsiyet rolleri ekseninde otobüs şoförü kadınlar. (*Yüksek Lisans Tezi*). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- leftunity.org (19.04.2023).
- Morris, J. A. ve Feldman, D. C. (1996). Thedimensions, antecedents, andconsequences of emotionallabor. *Academy of Management Review*, 21(4), 986-1010.
- Oakley, A. (1985). *Sex, GenderandSociety*. Gower Publishing Company Limited: England.
- OECD (2022), Employment rate (indicator). doi: 10.1787/1de68a9b-en
- Onaran, Ö., Oyvat, C. ve Fotopoulou, E. (2019). A policy mix forequitablesustainabledevelopment in the UK: theeffects of genderequality. Wages, WealthConcentrationandFiscalPolicy. WorkingPaper. London: University of Greenwich-GreenwichPoliticalEconomyResearchCentre (GPERC). https://research.gold.ac.uk/id/eprint/26643/1/24735%20ONARAN_A_Policy_Mix_for_Equitable_Sustainable_Development_in_the_UK%202019.pdf (19.04.2023).

- Özkaplan, N. (2009). Duygusal emek ve kadın işi/erkek işi. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 15-24.
- Pekel, E. (2019). Toplumsal cinsiyet rolleri ve kadının çalışma hayatındaki konumu. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 30-39.
- Ray, J., Esipova, N., Pugliese, A., & Maybud, S. (2017). Towards a better future for women and work: voices of women and men. Geneva: International Labour Organization and Gallup, 219.
- Razavi, S. (2007). The political and social economy of care in a development context. *Gender and Development Programme*, Paper no:3.
- Sayer, H. (2011). Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı. (*Uzmanlık Tezi*). Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Saygılıgil, F. (2020). *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Scott, J. W. (2010). Toplumsal cinsiyet: faydalı bir tarihsel analiz kategorisi. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, 12, 112-138.
- Thompson, N. (2000). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak* (Ö. Cankurtaran Öntaş, B. Hatiboğlu Eren, B. Yıldırım, Ç. Öngen, E. Beydili, G. Erükçü Akbaş, İ. B. Adıgüzel, S. Akçay ve Ö. S. Özateş Gelmez, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları. (2013).
- Thompson, N. (2006). *Anti-Discriminatory Practice* (4.bs.). New York: Palgrave Macmillan.
- Toksöz, G. (2014). “Kentli Kadın İstihdamı Gerçekten Artıyor mu?” <https://bianet.org/haber/bakim-hizmetleri-kadinlar-icin-istihdam-alani-yaratabilir-153100> (03.12.2023).
- Toksöz, G. ve Memiş, E. (2018). *İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması*. Ankara: CEİD Yayınları.
- TÜİK (2021). Türk aile yapısı araştırması. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813> (17.03.2023).
- TÜİK (2023). Gelir dağılımı istatistikleri, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Income-Distribution-Statistics-2022-49745#:~:text=Y%C4%B1llık%20ortalama%20esas%20i%C5%9F%20gelirleri%20s%C4%B1ras%C4%B1yla%20i%C5%9Fverenlerde%2020%20bin%20482,5%20ile%20%20C3%BCretli%20maa%C5%9F%20l%C4%B1larda%20oldu> (17.03.2023).

- TÜİK (2023). İşgücü istatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC-%C4%B0statistikleri-Ocak-2023-49386&dil=1> (17.03.2023).
- Ulutürk Akman, S. (2021). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve toplumsal baskı: Türkiye İstatistik Kurumu yaşam memnuniyeti araştırması üzerine analizler. *EKOIST Journal of Econometrics and Statistics*, 35, 83-109.
- Urhan, B. (2011). *Türkiye'de Kriz, Kadın Emegi, Hükümet Söylem ve Politikaları*. İsmail Şiriner ve diğerleri (Ed.), *Political Economy, Crisis & Development*, Ijopec Publication, London, ss. 315-331.
- Utma, S. (2019). Kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı ve cam tavan sendromu. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 11(1), 44-58.
- Ülger, Z. M. (2019). Beykoz'da yüksek güvenilirli bir sitede gündelikçi kadın emegi üzerine niteliksel bir araştırma. (*Yüksek Lisans Tezi*). T.C. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vatandaş, D. (2011). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 35, 29-56.
- Yaman Öztürk, M. ve Dedeoğlu, S. (2010). *Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emegi-Türkiye Örneği*. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Yapıcı, A. (2016). *Toplumsal Cinsiyet, Din ve Kadın*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Yeşilyurt Gündüz, Z. (2022), Eşit bakım emegine doğru mor ve haklı bir talep: Kreş hakkı. *İktisat ve Toplum*, 146, 52-63.
- Yücel, Y. (2022). Feminist iktisat. *Feminist Bellek*, <https://feministbellek.org/feministiktisat/>